

Skantzen Tidningen

Nummer 8, december 2004

David
Lund
-2002

www.svedviberg.se

SkantzenTidningen

Medlemstidning för
Svedvi –Berg hembygdsförening.

Nr 8, augusti 2004.

REDAKTION:

David Lunde, Antracitvägen 12
734 37 Hallstahammar. Tel. 0220-127 87

E-post: david.lunde@swipnet.se

Inger Eriksson, Föreningsgatan 2A
734 35 Hallstahammar. Tel. 0220-161 02

Vakant

STYRELSE:

Ordinarie: Christina Holsten (ordf.), Göran Westman (v.ordf.), Margaretha Juhlin (sekr.), Inger Eriksson (v.sekr.), Birgitta Andersson (kassör), Gunnel Ekvall och Ann Fröjdman.

Suppleanter: Gösta Lundblad, Daniel Sköld, Runa Bengtsson, Gunnel Nordkvist, Barbro Sonesson, David Lunde och Tage Fröjdman.

Svedvi-Berg Hembygdsförening
Kanalmuseet Skantzen
734 40 HALLSTAHAMMAR
Tel. 0220-174 09 Fax. 0220-148 35
E-post:
kanalmuseet@swipnet.se
info@svedviberg.se

ORDFÖRANDE HAR ORDET

ÅR 2004 ÄR SNART TILLÄNDA och det har gått fort och mycket hänt under året som gått, här på Skantzen och i var och ens privatliv. Mycket förändras under ett år och vi människor förändras vi också.

Men ett som inte har förändrats under året är glädjen och arbetsviljan hos er medlemmar. Oavsett hur mycket ni har varit med i verksamheten så har vi känt en stor sammanhållning i föreningen och det har varit oerhört värdefullt, då det både blåst storm och varit stiltje på Skantzsjön så att säga.

Men nu har allting lugnat sig och vi har fått löftet att vara kvar med vår verksamhet här som den ser ut idag. Så nu pustar vi ut efter gammaldags jul och låter allt få vila så vi orkar återkomma med nya tag under 2005.

Tack till er alla och särskilt till er som drog igång värmmarschen, den hjälpte till att styrka oss än mer och medverkade till att vi orkade kämpa lite till för föreningens ändamål **§1. Att inom kommunen slå vakt om bygdens kulturarv och därvid bidra till att alla invånare ges hemkänsla i orten.**

En God Jul och ett Gott Nytt År till er alla och till alla er som fyllt jämna år under 2004 ett stort grattis och till alla som är lite krassliga önskar vi god bättring och på återseende 2005.

Styrelsen tackar varmt genom ordförande Christina.

30 ÅR PÅ SKANTZEN

Minnen från arbete i bodar och gömmor, minnen från sammanträden och fester. Mest glada minnen.

LÅT OSS GÅ TILLBAKA till de första åren, med **Ina** och **Karl-Erik Sjögren**, utan vilka det här museet aldrig blivit av. De insåg vilken kultur-skatt det låg gömd i de gamla bodarna.

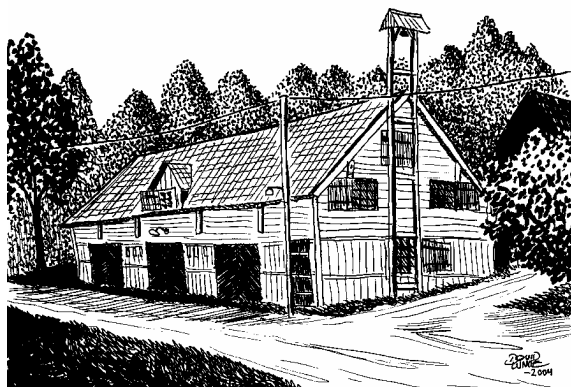
Ina blev vår första ordförande efter det att **Ture Jadestig** blåst nytt liv i hembygdsföreningen 1974. Vi minns vårkvällarna 1974-75 då vi röjde för den första delen av museet. Det fanns en hallstaflicka, **Ann-Katrin Kilbro**, som jobbade på Länsmuseum i Västerås, hon blev vår sakkunniga rådgivare. Ina var en driftig kvinna och under hennes tid växte museet fram bit för bit; **verktygmuseets** två etapper, **kontoret**, **värds huset**, **slussmodellerna**, **blindskriften** under åren 1975-80. För syn- och hörselskadeinsatsen fick vi hedersomnämning i **Europas Museitävling** två gånger, 1983 och 1990

Men Ina hade många medarbetare, vi minns **Albert Ängvald** med sitt stora kunnande om kanalen och sin fina fartygstablå över 1800-talets trafik, **Evert Gustafsson** som gav ut en bok om Hallstahammars industriminnen och började med industripromenaden, vilken finns kvar än idag och just i år blivit mycket populär. Föreningen fick en lönebidragsanställd, **Henry Wessman**, som jobbade här i 17 år till sin pension. Vi minns Henry, som var lika flink när det gällde städning av bodarna som katalogisering av föremål, men

också var en mycket prydlig och utmärkt guide. En fantastisk snickare fick vi också, **Bernt Nordin**, som förfärdigade de båda slussmodellerna och alla båtmodellerna samt reparerade gamla möbler med stor skicklighet. För att inte tala om alla frivilliga som ställde upp.

Vart efter museidelarna blev färdiga började visningarna på fasta tider under sommaren – redan 1977. Vi hade också utställningar och öppet vid olika tillfällen. Så hade vi **Gammaldags Jul** redan 1981 och **hembygdsgdag** 1984.

1985 ändrades namnet till **Svedvi-Berg Hembygdsgförening, Hallstahammar**. Namnet har diskuterats vid flera tillfällen, men eftersom Hembygdsgförbundet värnar om gamla ortsnamn fick båda de gamla sockennamnen vara kvar.

Gamla verktygmuseet var det första som hembygdsgföreningen färdigställde på Skantzen.

1986 fick vi en ny ordförande, **Inger Nordkvist**. Hon blev dock kvar bara ett år. Efter henne kom **Olle Lindkvist** 1987, en man med mycket energi. Det blev kulturdagar för barn i maj och så började de populära onsdagskvällarna, ”**Sommar på Skantzen**”, med blandad underhållning. Det var tillsammans med ”Kultur & Fritids” som det hette på den tiden. Det fanns ett tryck på hembygdsgföreningen att ta hand om **Valborgs- och Midsommarfirandet**. Det gjorde vi från 1988 tillsammans med olika föreningar i kommunen. **Gökotta** på Kristi Himmelfärds morgon blev det också, tillsammans med kyrkan. Allt aktiviteter som blivit tradition. Från 1989 har vi firat Lucia i samband med Gammeldags Jul. Från det året fick vi disponera **Mekanikhuset**. Där har vi haft utställningar och servering i

mindre skala, vårt sommarcafé är ju tänkt som en uteservering.

1990 invigde biskop **Claes-Bertil Ytterberg** vårt lilla **kapell**, det som förut varit kanalens arkiv och som med hjälp av kyrkan fått nytt tak och räddats från förstörelse. Där har **Majken Tammaru** funnit en uppgift, att tjänstgöra som kyrkvärd vid förrättningar. Det året började vi med julöppet för barn, från förskolan till och med 6:an. Då har vi öppet i alla hus och barnen får vara med om julförberedelser som det var förr. Ca 1300 barn besöker oss under fem dagar varje år. 1991 invigdes klockstapeln vid kapellet, byggd av en klass från Parkskolan, gymnasiet yrkeslinje.

Så började vi baka **tunnbröd** och då minns vi med glädje **Eva Jonsson** och **Ingegärd Lindgren**.

Sen kom **Kalle Västman**, ett bygdespel som pågick under några dagar somrarna 1992-98 med **Thore Skogman, Berit Bohm** och **Eva Bysing**.

1992 fick vi ansvaret för visningarna av **Trångfors gamla kraftstation**.

Gunilla Rosenqvist jobbade hos oss 1993-99 och redan 1992 införlivades **Leif Bergström** med staben. Vår hustomte under några år, **Kalle Nygren**, minns vi också.

Under årens lopp har **Åsby Lantbruksmuseum** kommit till. Ett fint litet museum som är våra jordbrukande medlemmars ansvar. Vi har också fått överta **kuskstugan**.

Ett nytt **verktygmuseum** kom till 1999. Där var det Strömsholms Kanal och Läns museet som flyttade över kanalens samlingar till ett nytt hus som flyttats till Skantzen från Berg. Vi fick ta ansvaret för visningarna.

År 2000 slutade Olle och vi fick **Gösta Lundblad** som ordförande på ett år, han åtog sig inte mer. Det året ordnades för första gången barndagar vid lantbruksmuseet och vi fick en egen tidning med ambition om två utgåvor per år.

Så är vi då framme vid vår nuvarande ordförande, **Christina Holsten** 2001, ännu en drivande kraft med stor energi – med särskild tonvikt på barnverksamhet. Samarbetet med skola och gymnasium har ökat betydligt. Så har vi fått en egen skola också, **Björso** i Berg, kommunens äldsta bevarade skolhus. Just nu planerar vi för reparationerna där. En smedja har

återskapats i just smedjan vid Skantzen, när lokalerna blev lediga.

Under åren har spelats en hel del teater på Skantzen, både av Länsteatern och HATS, vi minns "Över mörka vatten", "I vattnets spegel", "Fattig-Johanna" bland andra. Just nu har vi "Rasmus på luffen" som passar så bra in i den här miljön.

Genom åren har många evenemang ägt rum på Skantzen.

Så har vi då arbetat genom åren, inte bara musealt. Skantzen har blivit en samlingsplats för bygden, en plats där vi träffats och trivts. Hoppas vi får fortsätta med vår verksamhet – trots den senaste tidens oro. Om inte har vi dock de här 30 åren fått göra något för Hallstahammar, som jag hoppas skall leva kvar i minnet hos många!

Margaretha Juhlin.

DATUM ATT MINNAS OCH EVENTUELLT CELEBRERA

År	
1906	Hallstahammar Socialdemokratiska Arbetarekommun bildas. Ett gammalt soldattorp i nuvarande Folkets Park ropades in på auktion. Där kunde man ha sina sammankomster.
1940	1 januari bildas Hallstahammar municipalsamhälle.
1943	1 januari bildas Hallstahammar köping.
1946	Vattentornet i Trångfors klart. Kommunalt dricksvatten kan distribueras.
1949	Kommunhuset färdigt. Första delen i nuvarande kommunhuset. Centralbibliotek i Bultens daghem. Kommunala Folkbiblioteket och ABF:s bibliotek slås ihop.
1953	S:t Lars klockstapel färdig
1955	31 mars invigdes den nybyggda S:t Lars kyrka.
1959	Folkets Hus byggs.
1968	Reningsverk i Mölntorp färdigt. Gemensamt med Kolbäcks kommun.
1969	Skantzö Bad & Camping klart.
1971	1 januari sammanläggs Hallstahammar köping och Kolbäcks kommun till Hallstahammar kommun. Rytterne församling samt några gårdar i östra Säby förs över till Västerås kommun.

Holger Carlsson

Ur föreningens arkiv:

MINNEN FRÅN MIN ANSTÄLLNING ÅREN 1902 – 1958 VID HALLSTAHAMMARS AKTIEBOLAG.

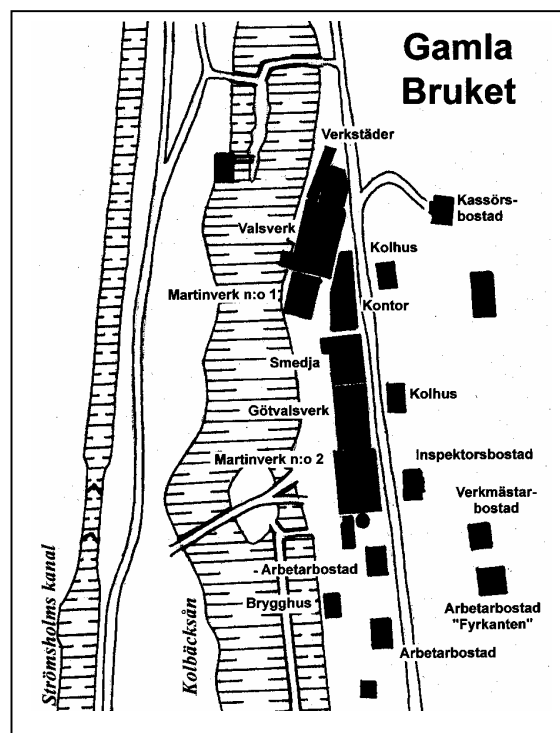
Undertecknad som är infödd Hallstahammarsbo och nu erhållit pension, vill ur minnet nedskrivna några minnen över utvecklingen vid Hallstahammars Bruk under de 56 åren där jag varit anställd vid martinverket, därav 39 år som förman.

Avd. 1

Jag kommer ihåg den gamla *Lancashire-smedjan*, som låg vid strömmen där nu Bultfabrikens kraftstation är uppförd. Man hörde dunket från den stora mumblingshammaren som dunkade dag och natt. Smederna gick där i sina långa skjortor av linneväv, långa yllestrumpor och hemgjorda träskor bestående av en plankbit med en påspikad läderbit över vristen. Denna klädsel var den vanliga för smederna på den tiden, då de erhöilo större rörlighet när de skulle bryta färs som de kallade det, när de bröt upp smältan i härden.

Vi småpojkar brukade springa ned till ämnesgården, där det låg varma smältstycken efter det vi först varit och ryckt upp potatisstånd från något potatisland, vilkens var inte så noga. Potatisen stekte vi mellan smältstyckena och det var väldigt gott, tyckte vi.

När Bulten köpte området lades den gamla smedjan ned. I köpet ingick en del av Brukets gamla byggningar nämligen *Smältarbyggningen*, *Sexan*, *Slottet* och *Valsbyggningen*. En del av smederna flyttades över till Trångfors smedja, där smedjan utökats med flera härdar, en del till valsverket och en del till martin n:o 1, som då nyss blivit färdig. Det var dåligt med bostadsstandard på den tiden, de flesta familjerna hade många barn, 5 – 8 stycken kanske flera och alla voro hopträngda i endast ett rum, som fick tjänstgöra som kök, barnkammare och sovrum för hela familjen, då man kan förstå att trängseln var stor i detta enda rum. Hur de arbetande skiftkarlarna kunde få någon vila och sömn under fritiden är oförklarligt. Belysningen bestod av en liten fotogenlampa som hängde på en krok

i taket och som spred ett minimalt sken i rummet.

Med läkarvården var det dåligt ställt. *Barnsjukdomarna* grasserade på den tiden, difteri, scharlakansfeber och engelska sjukan, utom att tala om lungsoten som härjade överallt. *Bruksläkare* på den tiden var från Västerås och han hette *Holm*. Läkarmottagning var obligatorisk första och tredje onsdagen varje månad, mottagningen var på Brukskontoret. Vid besökstiden satt där en hel del sjuka som hade alla möjliga krämpor, såsom lungsot, kräfta, gikt m.m. och de blevo avklarade på löpande band med ett eller annat recept. Men det fanns även många snygga bruksflickor, som även sökte doktorn, de blevo väldigt noga undersökta, så dä´ så. Annars var det *Ida Holmkvist* som var sjuksköterska och som allting skulle bestyra. När någon hade ont i halsen så skickades bud till henne, hon kom då med en glasflaska med någon stark vätska –alla ungars fasa–, vari hon doppade en hönsfjäder med vilken hon penslade i halsen, ja man kunde skrika ihjäl sig när hon kom med sin hönsfjäder. Senare anställdes en bokhållare som hette *Josef Hult* som även var sjukvårdare då han tidigare gått i lära i sjukvård, han skötte om alla olycksfall som förekom och

han var mycket kunnig. Denne Hult flyttade sedan till Västerås och *Västerås Stads Sparbank*, där han så småningom avancerade till bankdirektör.

Jag kommer ihåg hur vi pojkar innan vi började arbete, då gick vi i skrothögen och tog skrot, som vi släpade upp i skogen till en gammal kolbotten. Skrotet sålde vi till en skrothandlare som hette *Erik Karlsson*. Denne Karlsson kallades i dagligt tal för "*Tjål-Erk*". Skrothandlaren kom i regel två gånger i veckan och sålde skrot till bruket och när han lämnat av sitt lass, så körde han upp till kolbotten och fick påfyllning. Där var vi pojkar som väntade på honom, så uppgjordes affären så vi fick 10 eller 15 öre, aldrig mera. Dessa slantar omsattes skyndsammast möjligt i karameller som vi inköpte hos handlar Eriksson vid slussen. Till sist började förman L. Känna igen skrotet som Karlsson kom med och så var det slut med karamellpengarna för vår del. Skrothandlaren köpte även upp lump och ben samt stickylle. Så en dag när Karlsson kom körande med sin häst och vagn kom Gustaf G. fram och ropade "Tjål-Erk, Tjål-Erk, vill Tjål-Erk köpa ben?" "Ursäkta min lilla gosse, ja' heter inte Tjål-Erik, utan mitt namn är Karlsson." Då sa Gustaf "Jasså, men nog är dä' Tjål-Erks häst".

Några nöjen att tala om fanns inte på den tiden. Gubbarna hade nog sina tillställningar i bagarstugan som var på 2:dra botten över brukets tvättstuga. I bagarstugan bakade brukets folk sitt bröd själva. Spannmålen köptes av bruket och utlämnades vid den gamla *spannmålsboden* nere vid *torget*, denna spannmålsbod är numera – 1958– uppflyttad till Ålsätra. Spannmålen maldes vid gamla Hallsta kvarn som nu är riven. När baket var färdig-gräddat upphängdes brödet på spett av trä i taket i bagarstugan för att torka. Även kött och fläsk uttogs på räkning från bruket och utdelades även i ovannämnda bod. *Slakt* av såväl kor som svin gjordes vid *Åsby* och min blivande svärfar trädgårdsmästare *C.M. Andersson* styckade och vägde köttet. Allt skrevs upp på räkning, så när avlöningen kom så var det inte många ören i avlöningskuvertet.

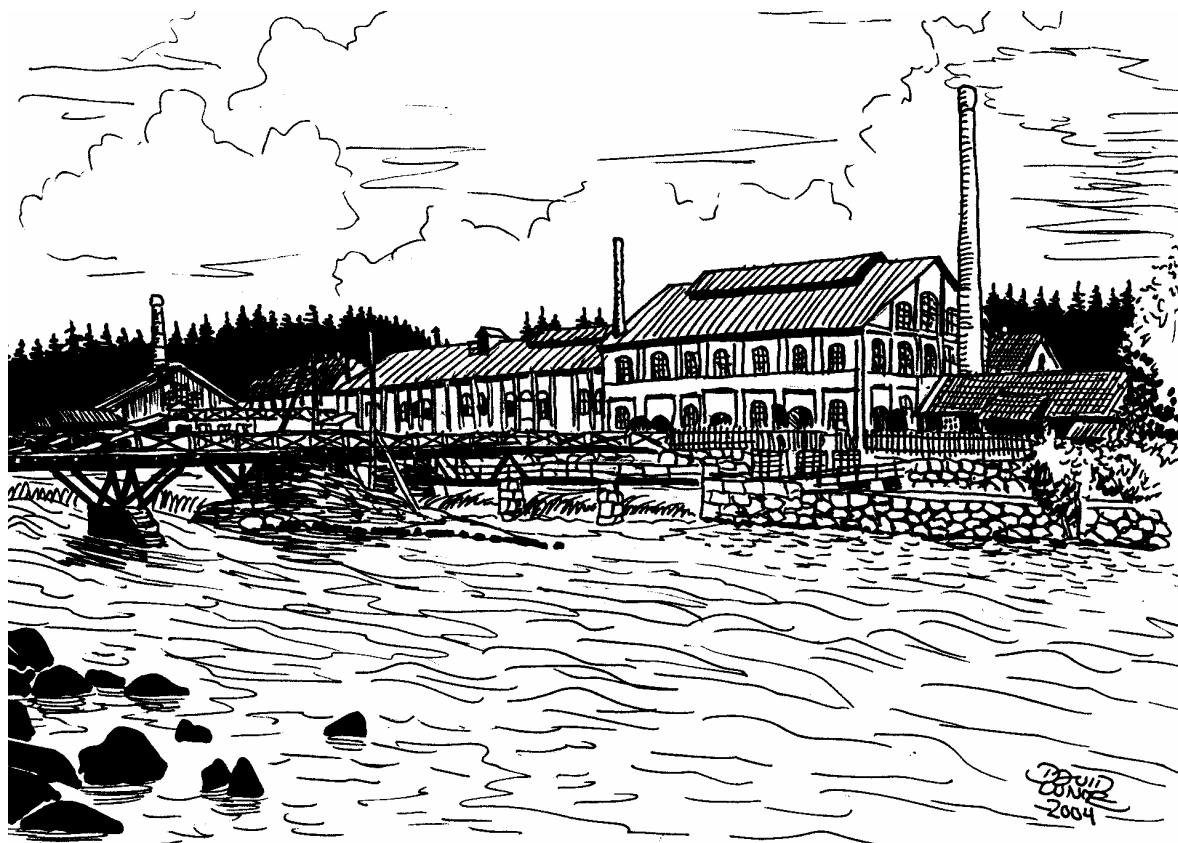
Jag nämnde om bagarstugan, där smederna hade sina sammankomster, d.v.s. det var i regel knytkalas där varje familj fick släppa till det goda. Där äts, söps och dansades och törsten släktes med en och annan flaska öl som tidigare

hämtats från *Klippans bryggeri –bryggare Danielsson*– som låg mellan slussarna vid Lustigkulla. Dansen var mest hambo, vals, polka och polkett. Min morfar *Knut Hahre* stod för musiken, han var en duktig fiolspelare och så var det *Oskar Holmkvist*, man till allt-i-allo Ida Holmkvist, han var också slängd på fiol. De roade sig och hade trevligt även på den tiden.

Avd. 2

Jag började min första arbetsdag vid bruket som *kranpojke* i *martinen*. Det var en ugn på 10 ton. Vi gjorde stiggöt även på den tiden. Vi hade 5 stycken s.k. stjärnor, det gick 9 st. kokiller på varje stjärna och vidare 12 st. fristående kokiller. Stigrören tillverkades vid bruket av *Bengt Forsberg*, fader till *Gottfrid Forsberg*. Forsberg hade ett stort bord under martinugns golvet där han höll till vid formningen av rören. Materialet var tegelmjöl och lera. Murare *Tjällberg*, som hade hand om murningen, var tidigt uppe på morgonen samt sent om kvällen och murade i dessa stjärnor. Göten kallade vi cigarrer, det var 6" göt. På järngården fanns en liten hejare där göten slogs av på mitten, så de skulle gå in i vällugnen, sedan valsades ämnen av dem för det fanns inget götverk på den tiden.

Ingenjören vid bruket då hette *Johansson*, vi kallade honom *Stor-Johan*, för han vägde minst 130 kg. och sin bostad hade han på kontorskammaren. Han tyckte mycket om lilla nubben, så han festade riktigt ibland. En kväll kom han ned till martinugnen, vi hade nyss tappat och jag körde kranen åt en kokillresare som hette *Österberg*. Denna Österberg hade alltid en kaffepanna med sig, vari han kokade kaffe under skiftet. Ingenjör Johansson kom ner och frågade österberg om han hade pannan varm, ja sa Österberg. "Ta då pannan så går vi upp till mej så går vi upp på rummet och dricker ur den. Om c:a 1 timme därefter kom Österberg tillbaka jämt full och han ramlade på huvudet ner bland den varma göten. Jag fick tag i honom och drog upp honom samt lade honom på en bänk där han somnade, sedan var det bara att ut och skaffa en hjälpsmed i Österbergs ställe. Jag behövde inte gå så långt, för straxt intill kontoret var det en liten barack om ett rum som kallades *labbi*, man kan gott säga att det var ett luffarhotell, möblemanget bestod av 4 st. fasta träbritsar med

2 över- och 2 underbäddar, sängkläderna var en halmmadrass och en halmkudde samt en filt, lakan och örngott förekom inte, vidare ett bord vid fönstret och några stolar. På bordet låg alltid torra lingon och andra matrester på mer eller mindre rena papper eller tidningar, något skåp att förvara maten i fanns inte. Någon städning av rummet förekom knappast för på golvet var det fullt med skräp, smuts och allsköns annan bråte, så det var en stank som var ohygglig. Vägglössen kröp i långa rader å väggar och tak, det var hemskt att titta in där. Uppvärmningen bestod av en plåtkamin. De som bodde där stannade i regel bara ett eller annat skift så de fick någon eller några kronor att köpa öl för, sedan bar det av till något annat bruk. Det var gott om luffare på den tiden. Å martinen kunde det ligga 4 – 5 st. vissa nätter, då låg luffarna på några brädlappar som de plockade ihop.

Värst var det på vintern när det var kallt och mycket med snö, särskilt om nätterna när det var **väckebud**, så fick vi kranpojkar springa i djup snö för att väcka dem som skulle ut på skiftet, en del smeder bodde på Lustigkulla i Trångfors och

Nybygget samt å bruket så det blev flera kilometer man fick trava i kylan. Vi bankade på dörrarna och skrek "VÄCKEBUD" och så bar det hem till martinen igen.

Det var inte 8 timmars arbetsdag på den tiden utan det blev 72 timmar arbetsvecka förutom alla söndagar då martinen kördes. Timlönen för gifta karlar var 17 å 18 öre, så levnadsstandarden var mycket låg, hur stora familjer klarade sig är en gåta.

Sedan kommo ingenjörerna **Ivar Larson**, **Uno Larson** och **Ernst Larson**, söner till disponent **Oscar Larson**. Det var mycket driftiga herrar alla tre, dem fick vi väcka vid varje tappning för själva skulle de prova ut chargin så att kolhalten blev den rätta. **Belysningen** var det dåligt med tills bruket byggde sin första kraftstation där de hade en dynamomaskin som alstrade elektrisk kraft till de s.k. koltrådslamporna som hjälpte upp belysningen men dessa var uppsatta på långa avstånd från varandra så att man nätt och jämt kunde vägleda sig. **Valsverket** gick med turbindrift. Turbinen var placerad i slutet av en lång vattenränna som gick efter

valsverksväggen. Vattenintaget var vid den s.k. spången som gick tvärs över strömmen något norr ovanför nuvarande damm. Vid denna spång som även tjänstgjorde som gångbro över strömmen fanns 3 st. skibord. När det var högvatten och laxarna skulle gå upp för strömmen passade gubbarna på och fick lax genom att sätta upp ståltrådshåvar i regel 2 st. vid varje ski, så när laxen hoppade och skulle upp och inte kom över så åkte hon tillbaka med strömmen ned i håven där han blev liggande kvar, så det var åtskilliga stora fina laxar med vikter upp till 17 – 18 kg. pr. st. som fångades på detta sätt. Det var gott om fisk i Kolbäckån på den tiden.

Sen byggde bruket sin *kraftstation* mitt emot valsverket, detta för att tillvarata vattenkraften. Då bruket även var ägare till vattenfallet vid Trångfors utbyggde de Trångfors kraftstation, vilken senare såldes till metallverken. Vidare byggde de *Norrkvarns kraftstation*, som senare såldes till *Sörstafors Pappersbruk*. När smedjan vid Trångfors slogs igen 1913 – 1914 tillvaratogs vattenkraften genom att där bygga en mindre kraftstation som ännu är i bruk.

Jag blev *smältare* år 1910, då kom en ny ingenjör som hette *Erik Tysklind*, en mycket duktig ingenjör, han flyttade sedan till Sydamerika.

År 1911 kom disponent *Karl Agrell* till bruket, då blev det ny fart. Nytt götverk byggdes och göten ökades till 10” för martinjärnet fick allt mer spridning.

Då Trångfors smedja slogs igen överflyttades de gamla smederna till bruket, där de fick gå skift som alla övriga.

Huvudparten av det färdiga järnet fraktades på *Strömsholms Kanal* som på den tiden var en dominerande fraktled mellan bruken från Smedjebacken och hela vägen ned till Hallstahammar och Stockholm. Det var en hel del ångbåtar som passerade kanalen dagligen såsom *Hallstahammar, Surahammar, Pius, Fagersta, Smedjebacken I, II och III*. Dessutom en hel del bogserbåtar såsom *Sigge, Pollux, Raketen, Ellen, Aktiv, Agne* och *Luna* m.fl. Samtliga hade 5 å 6 pråmar i varje släp. Vidare var det 6 st. jakter i allmänhet kallade gråschasar, dessa voro av trä i stil med en vanlig pråm men med väldigt stora segel. Lasterna bestod av skrot, tackjärn, sandsten, träkol, stenkol, valsjärn,

glöggspån, trävaror och diverse styckegods från och till bruken utefter kanalen.

Senare utbyttes ångbåtarna mot motorfartyg såsom *Strömsholms kanal, Tomte-Matts, Barbro, Minandra* m.fl.

Kanalen var den stora trafikleden i seklets början, men ligger nu helt nere, då järnvägen och lastbilstrafiken numera övertagit alla transporter.

Så kom nya ingenjörer såsom *Henrik Noré, Wilhelm Eriksson*, den senare blev svåger med kamrer Norberg samt flyttade efter några år till Nyby Bruk.

Vi gjorde mycket mjukt järn till Bulten med kolhalt c:a 0,10%. Undertecknad och smältare *Axel Larsson* körde ut smältorna med denna kolhalt men ibland fick vi c:a 0,12 i kol och då trätte ingenjör Eriksson, så sa han att om ni gör C 0,10 så får ni komma upp till mig på rummet så ska jag bjuda på en sup och det gjorde åt för det blev 0,10 för jämnan. Det gick en tid, men så slutade han upp med bjudningen så småningom, och då sa han, ni är nog ena riktiga luringar båda två.

Avd. 3

När *första världskriget* bröt ut i augusti 1914 blev det en väldig efterfrågan på järn, så vi hann inte framställa tillräckligt med göt i den lilla ugnen, varför bolaget började planera för en större ugn på 20 ton. Den nya ugnen kördes igång i juli 1917. Den första ingenjören där hette *Lundkvist*, han var kvar något över ett år. Efter honom kom ingenjör *Johan Nilsson*, han var kvar i 17 år, varefter han flyttade till Boxholms bruk den 1 maj 1934. Efter honom kom bergsingenjör *Hilding Agrell* –son till disponenten. För att kunna höja produktionen ombyggdes och moderniserades det gamla valsverket. Även å martinen gjordes en del förbättringar, bland annat ändrades intagen på ugnen så att vi kunde köra ut 1.400 till 1.500 ton per månad mot 1.000 till 1.050 ton tidigare. Vidare höjdes martin-skorstenen med 10 meter för att få ett bättre drag i ugnen.

För att få ett bättre utrymme vid *verkstäderna* måste de gamla kåkarna vid bruket rivas och nya arbetarebostäder byggdes så att alla familjer fick en bostad om 1 rum och kök och mer modernt efter den tidens anspråk. Med

hygienen var det dåligt ställt, det fanns pesthärdar med öppna slaskgropar lite varstans i närheten av bostäderna. Under åren 1921 – 1923 var det mycket dåligt med beställningar, varför verken ofta stodo stilla långa tider, då ordnades det med arbete genom att gräva kloakledningar och inbyggda cementerade slaskbrunnar så att alla pesthärdar kommo bort.

Tiden gick och vi var i martin n:o 2 i 25 år. Den 1 januari 1920 blev jag **förman**, så jag har sett mycket folk komma och gå under dessa mina anställningsår. På den tiden hade bolaget rätt att taga ut 12 extra söndagar per år förutom söndagen före och efter varje reparation, så jag kan säga att jag aldrig var ledig, då jag vid varje tappning såväl dag som natt vara med och taga erforderliga prover före tappningen. Med sömnen var det minimalt då jag måste tjänstgöra hela dagarna dessutom, men jag har klarat mig bra för det. Jag tror att folk i flesta fall sover för mycket, så de blir åderförkalkade i förtid.

År 1936 då disponent Karl Agrell trädde tillbaka blev sonen ingenjör Hilding Agrell disponent. Som hans efterträdare som ingenjör kom bergsingenjör **Hans Haselius**, vilken även han var mycket skicklig, efter några år flyttade han till Domnarfvet.

Då det under årens lopp konstaterats att martin n:o 2 icke hade tillräcklig kapacitet och efterfrågan på järn blev allt större planerades en större ugn, varefter martin n:o 3 byggdes med kapacitet av 30 ton. Vi flyttade över till den nya ugnen 1944 och den nya ingenjören då var bergsingenjör **O. Lindblom** som efter några år flyttade till Halmstads Järnverk. Så småningom visade sig att den ugnens kapacitet var otillräcklig, varför densamma 1952 ombyggdes till 50 ton d.v.s. till nuvarande storlek.

Då gamla vals- och götverken icke motsvarade tidens krav nybyggdes under disponent Hilding Agrell och hans duktiga medhjälpare ett helt nytt valsverk och senare nytt götverk samt mekanisk verkstad inom samma område som martin n:o 3 och till sist den storartade sanitära byggnaden som även innehåller vaktstuga utefter Olbergavägen.

Efter ingenjör Lindblom kom ingenjör **Westerberg** som efter 4 å 5 års anställning även flyttade till Halmstads Järnverk. Nuvarande verkstadschef är överingenjör **Åke Larsson** och som martiningenjör är Alfred Westerlund som

varit i brukets tjänst åtskilliga år, även han en gammal trotjänare.

För att återkomma till sjukvården byggdes för några år sedan en ny sjukstuga med läkare-mottagning varje dag. Som bruksläkare är Dr. **Tage Harwig** vilken tjänstgör ännu. Den först anställda sjuksköterskan hette **syster Helfrid**, vilken var med redan på Dr. Holms tid.

Det är en avsevärd skillnad nu mot förr, då kring alla verkstäder och backar låg skrot och skräp överallt, mot nu när man ser prunkande blomsterrabatter och gröna gräsmattor runt verkstäderna, så det är en fröjd för ögat.

Med dessa enkla rader avslutar jag mina minnen från min anställning vid Hallstahammars AB, som från ett litet bruk växt ut till en storindustri och det är min förhoppning att bruket även i fortsättningen skall ha framgång och utvecklas ännu mera.

Hallstahammar i januari 1959

Arthur Hahre

Som framgår ovan skrevs denna berättelse i slutet av 1950-talet. Det märks om inte annat på slutorden, idag vet vi ju hur det gick....

Arthur har även skrivit ned några gamla bruks-historier som vi hoppas kunna presentera i ett kommande nummer av SkantzenTidningen.

Vi i redaktionen önskar gärna få tillgång till mera liknande material –nyskrivet eller sådant som kanske legat i byrålådorna i årtal. Alla skildringar av livet i Hallstahammar, Svedvi och Berg i gamla tider är av intresse. Kom ihåg att gamla behöver inte betyda urgamla, även det som hände på 1960-talet är historia.

Ni som känner att ni har något att berätta men tycker det är svårt att skriva, hör av er till föreningen så kan vi hjälpa till med det.

Vi tar också tacksamt emot tips om vad alla ni medlemmar och andra vill läsa om i Skantzen-Tidningen framöver.

Avs:

Svedvi-Berg Hembygdsförening
Skantzen
734 40 HALLSTAHAMMAR

NOTISER

RÄDDA FILMEN I VÄSTMANLAND! Läns museet håller på med en inventering av vad som finns av icke-fiktiv film (smalfilm) hos föreningar, företag, fotografer och privatpersoner i länet. *Allt som är filmat i Västmanland är av intresse!* Projektet sker i samarbete med Filmarkivet i Grängesberg som erbjuder gratis långtidsförvaring och restaurering av film. Den som deponerar film erhåller en kopia överförd till VHS eller DVD. Ganska fördelaktigt med tanke på att många sitter med filmer men saknar fungerande utrustning för att titta på dem. Själva filmen kan också krympa och/eller blekna. Det s.k. vinägersyndromet kan drabba och förstöra hela filmer. Äldre nitratfilm kan självantända och därmed vara en brandfara vid hemförvaring. Rätt förvarade kan filmer hålla i minst 100 år, ett videoband kanske bara 5-15 år. Det är alltså viktigt att filmer bevaras åt kommande generationer som historiska källor.

Har du filmer hemma –kontakta Anette Rattfelt och Simen Lun*^e Pihl på tel. 021-15 61 24 eller e-post: anette.rattfelt@ltvastmanland.se simen.pihl@ltvastmanland.se

Du kan även kontakta Roy Cassé på tel. 0220-247 60 eller e-post: roy.casse@ltvastmanland.se

De kommer gärna till föreningar och informerar om projektet och visar lite film.

* * *

2004 HAR VARIT ETT RIKTIGT JUBILEUMSÅR för hembygd rörelsen i kommunen. Förutom att vi i Svedvi-Berg kunnat fira att det är 65 år sedan Svedvi Hembygdsförening bildades första gången och 30 år sedan den återuppstod och flyttade in på Skantzen, så har i år även Säby och Kolbäck's hembygdsföreningar funnits i 80 respek-

tive 20 år. Det har manifesterats genom en gemensam bok "Vår hembygd" skriven av Kurt och Rune Larsson. Boken har tryckts med medel från d:r Eva Bergqvists minnesfond. Nu har de båda författarna även fått dela Hallstahammars kommuns kulturstipendium med Helene Starborg. Dessa pengar skall användas till att göra en talbok av jubileumsskriften.

Vill man köpa boken kan det göras på Biblioteket eller i Bokhandeln, men man kan också åka till Kolbäck en tisdagseftermiddag när hembygdsföreningen håller öppet hus i sin lokal, en f.d. bank, i centrumhuset. Där kan man ta en kopp kaffe och se deras fina bildarkiv bland annat.

Nu har förresten även Kolbäck's Hembygdsförening fått en hemsida på Internet:
www.kolbacksbygden.se

* * *

ÄVEN VI I SVEDVI-BERG har en bok på gång. Det är resultatet av den skrivarcirkel som i föreningens regi genomförts inom projektet "Kvinnoliv i Västmanland" som nu ligger färdigt för tryck. "Jobbet i livet – Livet i jobbet" blir titeln på boken som kommer ut under nästa år.

* * *

TILL SIST –stämmer adressen ovan? Ni som har flyttat och fått tidningen eftersänd, hör gärna av er till föreningen och meddela aktuell adress så vi har den till nästa gång vi gör ett utskick.